

Казбек КОКОВ:

Курорт-рекреация комплекс – республиканы экономикасын айнытычу кыйымталы амалларынган бири

Ахыры. Аллы 1-чи беттеди.

Аланы битеу багалары 1,2 триллион сом чаклы бирди. Аланы хайырындан ачылган эман ачылыгы иши жерге 13 мингте жетедиле. Инвестициялы проектлени битеу санына агропромышленность, туризм-рекреация, курулуш эман экономиканы башка бөлүмлери бла да байламлы болгана киредиле.

Бюгонюкде артыкча да кыйымталы 15 проект толтурула турды. Ала 5,4 минг иши жер бериге болгудула. Аладан бир немасын тура эман да тамам сунма: 100 гектарны тутхан бири технологиялы терлице комплекси, бир жылга 33,5 минг тонна томат паста чыгаргыш консерва заводну курулушлары, пластик урун чыгаргыш заводну жаңгыртуу, «Налчык» кыонак ийно реконструкциясы бардыруу.

РФ-ни Президентти Владимир Путин РФ-ни Правительствоу Тарынаузда вольтрам-молибден магъадан кызыну эман аны жарашдыруу жандан башалуу проектин эман тынгулы кызарга буюрганды. Андан сора «Ростех» кырал корпорацияны өз предпритиясын – «Эльбрусский горнорудный комбинат» ООО-ну – кыраганды. Он конкурса да хорлаганды. Проектин жашауда бардыруу не халдады?

«Иги кесек иш тамамланганды. Кесигиз да айтыргыз – «Эльбрусский горнорудный комбинат» ООО конкурса хорлаганы. Он Тарынаузда вольтрам-молибден магъадан болган жерини тинтирге эман кызыу ишени башларга 2038 жылга дери лицензия алганды. Магъаданын бөлүмлери терлице технология эман экономика жаны бла да кыранчла, файдала да саналганды. Россияни Табигат байлыклары хайрылуучу жаны бла министрствосу магъадан кызылык жерлини тизмеси кыабил кередине.

Тарынаузда вольтрамны запасы РФ-да болганды. 50 проценти чаклы бирин туттадыла. Таза вольтрамны бир жылга 2,8 минг тоннасын, молибдени 450 тоннасын чыгаргырга он барды. Аланы асламысында машинала чыгарган бөлүмю эман куруулау-промышленность комплексин предпритиялары алыштыдыла.

Проект бек улуду, аны бла бирге уа кыйынды. Кеп инвестиция кыранчла керек болгудула, хайыр алынуу уа иги кесек заманы саклаарга тошерикди. Алай бизге ол социал жаны бла артыкча магъаналды, негдене 700-ден башлап мингге дери иши жерге кыраарга он берликди.

Жарашдырылган «жол картага» тиешиликте бусында проект-смета документация хайзырла турды. РФ-ни Правительствоу бла да Тарынаузда терк аттала бла айныган тийрени статусу беруюно иосонден селешуле бардырылдыла. Кеп да бар-

май биз проектин толтурууга кечерис, шарт айтканда, курулуш ишени башларга бет ашканды.

Кыбарты-Малкыарны тиристе артыкча бек сыйгени жерин – Эльбрусту тиристен – айнытуу жаны бла уа кыал планларгызгь бардыла? Республиканы кыонакларыны бла жамаатуны кыорккусузуларын жалчытыр ючюн кыошак халда не мадарла этерге деисиз?

Сезсок, кепле Кыбарты-Малкыарны Эльбрусу аны тиристен да хайырындан таптыдыла. Аны солуганланы терлице тархан аруу табигатты, туризми, алызинизми, тау ландшафта учурун да айнытууга уллу онгары бардыла. Алай дарман суулары, таза хауасы да бир жерде да болмагана алай аламатдыла. Битеу ол затта мында дуняа даражалы тау-лыжа куроот кыраарга он бериледе.

Рекреация комплексибизге 80-ден аспам эми мели кыонак юйле, солугу базала бла пансионатла киредиле. Ала бир жолга 5 миндин артык адамны алырга хазырдыла. Мында 11 канат жол да иштел турдыла. Андан бири Европада бек бийиксе саналды – аны азыр станциясы тегиндеден 3 минг 847 метр бийикликтеди. Бу жагы жылы байрамлаарга курорта бек аздан 45-50 минг адам жоклоганды.

«Арт жылда Кыбарты-Малкыарда АПК терк атталамла бла айнып барады, терк бачхала кепден-кеп жерни аладыла, кептеге сакланган мекьяланы саны өседи. Бу бөлүмде уа кыалды инвестиция проект бардырырга белгиленеди?

«Кыбарты-Малкыарны агропромышленность комплекси арт жылда республиканы экономика бөлүмлерини арасында өсую жаны бла алычлыкны тутуды. Анга уа федерал даражада бардырылган политика себеплик этеди. Эл молккө ишленгенге жар ханы бла тутучулук этиледи, бөлүмө бюджеттен иги кесек ахма да бөлүмдө.

Шендюю амалланы кенг хайрылануу бла мизреулолук битимледен, тахта көгөлдөнөн бла жемилешкен бел тирик алырга кыолдан келгенди. Анга уа терк жеткен алма тереклени кеп салынган, жерлини сугарычу коч ала болганы себеплик этедиле. Малчылык, фермала, чабак молккө, эл молк продукцияны жарашдыруучу предпритияла бла байламлы жагы инвестиция проектлени жетишилти толтуруу юлгөлери да бардыла.

АПК-ны экономикага кыошхан юлюшон бир ненча кереге кебейти бизни стратегия борчубузду. Анга жетер ошон а эл молк ишени бла жарашдыруучу производствону бириктирирге, багыасы чыгарча, россияли эман халкыла аралы рыноклада суралыча продукция алырга тийшилди. Ма анга көре, АПК-да инвестиция проектлени толтурууу баш муараты – республиканы тахта кепте эман жемиле шала кеси кесин жалчытырча болумга жетуде, бийик технологиялы теплица комплексе шендюю заманга келуш жарашдыруучу предпритияла, кыума алылыкны кетюору, уруктула чыгарыуу бла коршоген арала бла калибровочный заводла ишлеуду.

Хар эрттен сайын адмала

лыжала бла учарга чыгарыны алында трасаланы жумушлары жалчытырчыл ала өтгөн тау этеклени болумларына кырал чыгардыла. Минги тауну тиристенде энци патрулла да кыралгандыла. Ала ачыганлагы терк болушук бериге, больницага элтирге не да врачланы алага жетдириге не заманда да хазырдыла. Кышда уа Катастрофаланы медицинасында бригадала коч сайын дужество бардырадыла.

Кыар юзюлол тошюунде кыоруулаган да энци служба барды. Азуу таланы башында курла артыкча кыалын болгун жерледе аланы тыйган чалдыла тартылгандыла, башха тикледе уа кыарны алгандан тошюору мадарла этиледиле.

Кыорккусузулукну кочлендируу жаны бла иш дайым бардырылды. Алай турла таула болгандыла кыалдыла. Алада кесинги жортоуну жоруктарыны билиу, аладан таймау – кыонакларыны куроот да ырахатлы турууларыны бек маганалы амалды.

«Арт жылда Кыбарты-Малкыарда АПК терк атталамла бла айнып барады, терк бачхала кепден-кеп жерни аладыла, кептеге сакланган мекьяланы саны өседи. Бу бөлүмде уа кыалды инвестиция проект бардырырга белгиленеди?

«Кыбарты-Малкыарны агропромышленность комплекси арт жылда республиканы экономика бөлүмлерини арасында өсую жаны бла алычлыкны тутуды. Анга уа федерал даражада бардырылган политика себеплик этеди. Эл молккө ишленгенге жар ханы бла тутучулук этиледи, бөлүмө бюджеттен иги кесек ахма да бөлүмдө.

Шендюю амалланы кенг хайрылануу бла мизреулолук битимледен, тахта көгөлдөнөн бла жемилешкен бел тирик алырга кыолдан келгенди. Анга уа терк жеткен алма тереклени кеп салынган, жерлини сугарычу коч ала болганы себеплик этедиле. Малчылык, фермала, чабак молккө, эл молк продукцияны жарашдыруучу предпритияла бла байламлы жагы инвестиция проектлени жетишилти толтуруу юлгөлери да бардыла.

АПК-ны экономикага кыошхан юлюшон бир ненча кереге кебейти бизни стратегия борчубузду. Анга жетер ошон а эл молк ишени бла жарашдыруучу производствону бириктирирге, багыасы чыгарча, россияли эман халкыла аралы рыноклада суралыча продукция алырга тийшилди. Ма анга көре, АПК-да инвестиция проектлени толтурууу баш муараты – республиканы тахта кепте эман жемиле шала кеси кесин жалчытырча болумга жетуде, бийик технологиялы теплица комплексе шендюю заманга келуш жарашдыруучу предпритияла, кыума алылыкны кетюору, уруктула чыгарыуу бла коршоген арала бла калибровочный заводла ишлеуду.

ЮБИЛЕЙ

Арымай-талмай сайлама, битимли сортланы чыгарырады, поэзияны да бек сюеди

Эл молк илмуланы доктору Мокьландыны Алийн жылы хам бу киледе 80-жылгынын белгиленди. Кенделене тууган жашык миллети бла бирге Кызастанга кечюорюленди. 1955 жылда ол Кызастанда Кызыл-фронту шкуну бошайды. Эми жылдан а таулу жаш андагы тын жерини эл молккө жарарча этиу ишлеге тир кыатышы тейбейди.

Ата журтка кыайтырга эркин этилгенден сора Нальчикдеги эл молк техникумга окууга киреди. Аны бошогандан сора жаш специалист тууган элине колхозда ишлеге ашардыла. Алай аскер борчун толтуруу заман жетип, анда артык кеп урунуга тошмелейди. Кенделен ол тюзюлэй Шимал аскер-тенгиз флотка атланды.

Гитче суучкуну боюнунда туугу уллу тунуу эман элине эдем, – деп эгердеди аскер жыллары Хамит Алиевич.

Аскер борчун жетишимли толтуруганы ючюн ол онкюнюл отпускала бла да саугуланган эди. Окууга талынуу уллу болган жаш аскерден сора Москвада К.А. Тимирязев аты эл молк академияга кирип, билими андан ары өсдюредди.

«Ол кезинде гыркыны багыасы билгенден хазна адам жок эди. Аны себепти мен да жашуулу анга жораларга таукел эдим, – дейди алим.

1968 жылда ол лабораторияны уруктуулан лабораториясына таматалык этеди. 1975

жылда уа «Основны вопросы агротехники новых сортов озимой пшеницы в Кабардино-Балкарии» деген темага кандидат диссертациясын кыоруулайды. Хамит Алиевич Нартожоно битеуроссий илму-тинти институтуну эман КыМР-ни Эл молк илму-тинти институтуну таматаларыны орунбасарлары болуп урунганды.

Юбиляр чертгенге көре, илму иши ол кычан да уллу магъаны бергенди. Аны себепти юйлеринде не заманда да аны бла байламлы ушакыла бардыруу эте эди.

Аны 27-жылгык илму-тинти ишени ахыр эсеби уа доктор диссертация болганды. Ол аны 1998 жылда «Основы повышения урожайности и качества зерна озимой пшеницы и проса в степной зоне центральной части Северного Кавказа» деген темага жоралп, жетишилми кыоруулаганды.

молк илмуланы кандидатды. Атасы, анысы бла ол сабий заманда сабанлагы терк жорюру турганды. Ол чергенича, будай, нартож өсгөн жерледен атасын чыгарган бек кыйын болууду.

«Ол хар нартож голно, хар будай башны тинтирге итениди. Аны бла алай жерден терк кыайтыр амал жокду, – деп кюепди Аминат.

Кеси жашауунда Мокьланды Күлу 120 илму иш басмалганды. Аланы араларында бир монография, 25 китап, брошюрала да бардыла. Дагыда аны 4 авторлук шагат кыагыты да барды.

Бюгонюкде ол КыМКАУ-да окутуу-юйрети ишени бардырады. Дагыда бу вузду Диссертациялы советине киреди. Андан тышында да алим кеп сыйлы майдала эман грамотала бла да саугуланганды. «За освоение целинных и залежных земель» майдал бла, ВПКМ-ни Ара комитетини «За освоение новых земель» белгиси бла, РФ-ни эман КыМР-ни сыйлы грамоталары бла. Шендю аны буюданы кылолж торлоеринден сезимси кырал сунууладан өте турдыла.

Ишден бошарак замандын да ол сыйгени назмуулары Сергей Есенинин бла Инара Кашежеваны чыгармалары окудуу. Поэзия мени жюргеме балмаканды дейди.

Оатима МАГОМЕДОВА, РАН-ны КыМР-де Илму арасыны медиациентрини таматасы.

Алгынынгы төрелени бузмай, шендюю онгладан да кыачмай, алгы таукел барады

Май району «Пенинцы» эл молк производстволу кооперативге бу киледе 90 жыл топганды. Аны продукцияны республикада, андан тышында да бек белгилди дерчады. Бюгонюкде молккө мизреу эсдюору эм жарашдыруу, эт, жумушка, жемиле, кыйма эман сэт продукцияны чыгарыуу бла кирешедиле.

Предпритияны былай белги датасын Ново-Ивановское элини Маданият юйюнде уллу байрам бла белгилегенди, деп билдиргенди Мей району администрациясынын пресс-службасындан. Анга кыатышанланы санында КыМР-ни Башчысыны Администрациясыны таматасыны орунбасары – жер-жерли самоуправление жаны бла бөлүмю начальниги **Сарбашланы Светлана**, республиканы Правительствоуну башчысыны биринчи орунбасары – эл молк министр **Сергей Говоров**, Парламентин аграр политика, экология, природопользование эм жер бла байламлы халла комитетини башчысы **Мокьланды Кемал**, Мамауат палатаны таматасы **Хазраты Бердожа**, району башчысыны куллуугун толтуруган **Татьяна Саенко** эм

башхала бар эдиле. Сыйлы кыонаклары арасында бу кооператив байламлыккыла жорюгтен организацияланы бла предпритияланы башчылары, коллегаларын, партнёрларын, урууну ветеранларын да керюрге боллук эди.

Кооперативни башчысы **Владимир Бердожа** кыуанчлы ингрини ачхан сөзлеринде молккө урунганланы жорюгтен алгышлаганды. Анда жетишилени бары да ала салган кыйыны себобинден болгандарын да чертип, ыразыгытын билдиргенди.

Сарбашланы Светлана предпритиягы мындан арысында гинден алгышлаганды. Анда жетишилени бары да ала салган кыйыны себобинден болгандарын да чертип, ыразыгытын билдиргенди.

Сарбашланы Светлана предпритиягы мындан арысында гинден алгышлаганды. Анда жетишилени бары да ала салган кыйыны себобинден болгандарын да чертип, ыразыгытын билдиргенди.

Владимир Бердожа.

да айныуу эман жетишилени жолундан таймай барынан тежгенди. Ызы бла молккө сотвор комлексини таматасына **Джапуланы Шагъбанга** эман экинчи номерли бачхата кдегетикли бөлүмю бригадирине **Иван Рубчюка** «Кыбарты-Малкыар Республиканы эл молккө сыйлы ишисин» деген ат берилгенин тура этгенди.

«Кыбарты-Малкыарны агропромышленность комплекси «Пенинцы» предпрития, сезсок, энци жерни алады. Россия Федерацияны эл молккөнде да анга тийишли магъанала бериледи. Перестройканы эман аны ызындан келген кыйын жшланы ол, чачылмай, кесин саклап өтгенди. Аны бла кыалмай, ишени төрели коллектив халда кыралганын торлоеримей, инновациалы айынуу жолуна ышангылы турганды, – дегенди Татьяна Саенко. Молккө жыйырма жыл таматалык этип турган Владимир Бердожа анга уллу кыйын салганын да белгилегенди ол.

Андан сора Татьяна Викторна кооперативде жарым өлкөрн урунган тамата бухгалтерини Валентина Василена

«Кыбарты-Малкыарны агропромышленность комплекси «Пенинцы» предпрития, сезсок, энци жерни алады. Россия Федерацияны эл молккөнде да анга тийишли магъанала бериледи. Перестройканы эман аны ызындан келген кыйын жшланы ол, чачылмай, кесин саклап өтгенди. Аны бла кыалмай, ишени төрели коллектив халда кыралганын торлоеримей, инновациалы айынуу жолуна ышангылы турганды, – дегенди Татьяна Саенко. Молккө жыйырма жыл таматалык этип турган Владимир Бердожа анга уллу кыйын салганын да белгилегенди ол.

Андан сора Татьяна Викторна кооперативде жарым өлкөрн урунган тамата бухгалтерини Валентина Василена

Сарбашланы Светлана.

Сергей Говоров.

Сарбашланы Светлана.

юну, сот чекни ишисин Ирина Гасанованы эман Валентина Орчиникованы – молккө пенсионерини району жер-жерли администрациясыны сыйлы грамоталары бла саугулаганды.

Ол кун махтау сөзлени кепле эшиткенди, кепле сауга кыолу болгандыла. Владимир Бердожа аланы хар бирине да унушар минг сом премия бергенди.

Ызы бла концерт программа башланганды. Элини Маданият юйюно ишчилери бла «Майчанка» ансамблини келечилери жырлары, телесюветри бла кыонаклары кеплерин алгандыла. Терк кыазакланы фольклор ансамбли да аладан артка кыламанганды. Ахырында уа элини башында кекно байрам салот жарытханды.

АРЫБАШЛАНЫ Мурат.

Тергеу Геолога тийрени энчиликтерин тинтедиле

Шимал Кавказкы производстволу бирюгую (Есентуку ш.) магъадан болган Гитче-Тарынауздун деген тийреду тинтиле бардыры башларыкты, деп билдиргенди Росгеологиядан. Компания бу жерде кыалгы бир алтын кызарга болууну тергерикди. Бар ишле былытр СКФО-да жер тиюбонде байлыкларыны хайрылануу жаны бла департамент бла этилген келишимге керк бардырылыккыдыла.

Сагъынлган объект Эльбурс райондады. Аны уллулугу 1,7 квадрат километр болады. Геолога анда ол тийрени энчиликтерин, магъадарланы кыурамын, анда кыалай бир алтын болганын тохдоташдырыктыдыла. Дагында

аллай байлыкларыны азыракты кыоранчла этип чыгарыр амалланы сюзериликкыды, геология тинтилуени андан ары кыалай бардырырга болуугун да белгилердикди.

Энди анга лабораториялада тинте турдыла. Быйыл ол иш андан ары бардырылыккыды – терен тинтиле, тергелуе, энчиликлени тохдатыдыруу. Предпрития проектни келир жылы ахырына тамам этип бошарга таукелди.

УЛАШЛАНЫ Мурат.

ТЕРГЕУ

Геолога тийрени энчиликтерин тинтедиле

Шимал Кавказкы производстволу бирюгую (Есентуку ш.) магъадан болган Гитче-Тарынауздун деген тийреду тинтиле бардыры башларыкты, деп билдиргенди Росгеологиядан. Компания бу жерде кыалгы бир алтын кызарга болууну тергерикди. Бар ишле былытр СКФО-да жер тиюбонде байлыкларыны хайрылануу жаны бла департамент бла этилген келишимге керк бардырылыккыдыла.

Сагъынлган объект Эльбурс райондады. Аны уллулугу 1,7 квадрат километр болады. Геолога анда ол тийрени энчиликтерин, магъадарланы кыурамын, анда кыалай бир алтын болганын тохдоташдырыктыдыла. Дагында

аллай байлыкларыны азыракты кыоранчла этип чыгарыр амалланы сюзериликкыды, геология тинтилуени андан ары кыалай бардырырга болуугун да белгилердикди.

Энди анга лабораториялада тинте турдыла. Быйыл ол иш андан ары бардырылыккыды – терен тинтиле, тергелуе, энчиликлени тохдатыдыруу. Предпрития проектни келир жылы ахырына тамам этип бошарга таукелди.

УЛАШЛАНЫ Мурат.

Илмуну бизнес бла байлай

«Кыбарты-Малкыарны айнытуу жаны бла корпорация-акционер общество бла РАН-ны КыМР-де Илму арасы бирге ишленуе юсюнден келишим этгенди. Аны юсюнден бизге Араны пресс-секретари Фатима Магомедова билдиргенди.

проектле бла бирге жагы ишчи жерле да кыураплыккыды. Бюгонюкде уа ол бек маганалды.

Документни чеклеринде бирге кеп маганалы иш тамаларга белгиленеди. Жуюук заманда инвестициялы, инновация, илму-тинтиу эман сынау-конструкторлык проект жашауда бардырылган башланырыккыдыла. Келишимге кеп салыууга кыатышкан чертгенге көре, илмуну бла бизнесни бириктириу республиканы социал-экономика жаны бла айныуу себеплик этерикди. Алай

андан тышында да торюторлоу халкыла аралы эман россияли инвестиция форумла, кепричюлеге кыатышырга белгиленеди.

ТАПКАСХАНЛАНЫ Аминат. СУРАТДА: Чонаяны Ахмат бла Залимхан Нагоев келишимге кыол саладыла.

21 ФЕВРАЛЬ – АНА ТИЛЛЕНИ ХАЛКЪЛА АРАПЫ КЮНЮ

«Юйор, алимле, мектепле, садикле да бирлешип ишлерге керекбиз»

ЮНЕСКО-ну 1999 жылы 17 ноябринде бардырылган генералый конференциясында 21 февраль Ана тиллени халкыла аралы кюноне саналгыч билдирлген эди. Артдаракса да сазгынлыгын организация 136 тили алы критерийге тийишликте тас бол турганын тереп, алыны атласын курап аныды. Аны Шимал Кавказын бирси халклары тиллери бла бирге бизни да кышуулаганды.

Сазгынлыгын байрманы алында, биз, Гуманитар тилтиле бардырган институту кырачай-малкар тил бөлөмюню башчысы, филология илмуланы доктору Мускуланы Борисге тоеп, ушак бардырганбыз.

- Борис, бюгонлюкде ана тилибизни айткан угвай, саклаган кыйын болуп турган кезиуде кыалай иш бардырадыла алимлерибиз?

- Бизни институту, университетте да урунган алимлерибиз хар заманда да тилибизни айныуу жалчытууда жетишпели болгандай келеди. Ол жумушун тийишли даражада толтурган да алай тийюлдү.

Нек дегенде тилин илму жаны бла айнытуу – ол аны бла кюрешкен алимлени баш борчларыды. Аны ючюн а сёлүкпе, монографияла дегенча басмаланыргыга, конференцияла да кыатышгырга керекди. Халкыла аралы жийишлууда уа биз бирси тюрк тили миллетлени келечирини юмоларына тынгылайбыз, алыны проблемаларын да эсте алабыз.

Тилин саклауучу юсюнден айткан заманда да, биз огырады сазгыннан илму ишле магандалыдыла. Нек дегенде алыны кючю бла дереклик, программала хазырландады. Дагында ол китапала, тиллени бусагатадыгы халларын эсте алганды, алимлени жангы кез кырамлары кюрюндү. Эртеден бери тилтилей турган темаларга, соруула да кыралды.

Ахыр юч жылда бизни сектор эки тынгылы ишни тамагалганы бюгонлюкде мени кыуандырады. Биринчиси – «Современный карачаево-балкарский язык». Аны автор эки проектини башчысы филология илмуланы доктору Улакялы Мхитиди.

Ол кеси да эки кесекке бөлөнюп басмаланганды. Алада биринчисини баш редактору филология илмуланы доктору Гузельны Жамалды. Экинчисини уа кесим кыраганма. Китапланы басмаларга себеплик этген, бюгонлюкде Москвада жашаган кенделеничи жаш, филология илмуланы доктору Чеченялы Алайге бу иш бла кюрешгенлени барызыны да ыразылыгыбызны билдиргеге союме.

Дагында белгилерим а «Кырачай-малкар тилин сионимлери» сёлөктюрдү. Алай ишле бизни тилибизни даражасын кюрюрдиле.

- Бу китаплага сиз барыыз да кыуангандыз. Алай а, ачыгынан айтсак, бюгонлюкде тауча сөлөшүрге кепле кюсемеген даража ала неге керекдиле дегенлеге да тоюбиз?

- Алай соруу, хау, туады. Алай а өз тилибизде сөлөшүргө унамаган проблема ююрден, сабий савдан, школдан да чыгыды. Былайда тюз аныгарлагы керекди, инсансы

Бёюланы Ахияны юлгюге келтирирге союме. Ол тилибизни илму жаны бла айныууна уллу кыйын салганды. СССР-ни Илмула академиясыны тыш кыралды тилле кафедрасына 28 жылы ичинде башчылык эте, жаланда малкарларга бла кырамайлыкта угвай, аны алына Совет Союзу кыалайында да келгенге аспирантурада окургы болушук этип турганды.

- Огырады биргилуокюню жолун сазгынгансыз. Аны неге кересиз?

- Айтханымча, малкар тилге берилген сагытланы кейбейтуде, юйде тауча сөлөшүдө, качестволу окутууда. Жаланда информация кюрюмю да бла берсег окунда дерсини, сабийге кен затны билдиргеге болады. Сёз ючюн, Огыры Малкарны сазгинде ишлегенге бизге келип, гителенге юйретирге эски элерибизни, жер-суу атларыбызны юсеринден материалла излеген эдиле. Ким келсе да, мында кыайсы бөлөм да алагы болушуга ыразыбыз.

Сабийлеге кесибизни атларбызын атаасак окунда, ол да тилин сакларга себепликди. Андан сора да, жаш тейлюбиз бизни миллет кюрюлерибизни кырагыра тийишлиди. Орус, неда башхача селешууны даражалыга сана турмай, өз тилибизни багыларга эм алгы уа союрге керекбиз. Чингиз Айтматов -И долшые века длитса день» деген кытабында айтханыча, манкуртланы угвай, миллет тиллени, адет-төрөлени билгенлени эдюрюрге борчулбуз. Алада уа бир заманда да терс зат айтылмаганды.

- Кесим халкын сойген адам өз тили тас бола турганына саналганына жарсымак кыаллык туйюлдү. Биз барыыз да не этерге керекбиз ол затдан хатасыз кытулур ючюн?

Билесиз, тилин унуткан халк кеси да жоьк болады. Сёз ючюн, караимиллени окунда алайык. Ала бюгонлюкде Литвада, Украинада, Польшада, Россияда да жашаганлыкыга, кесиринча сөлөшпайдыла. Адабит тил орунда уа турган жерлеринде жортологланы хайрланадыла, ол а жарышуула. Тили болмаса уа, миллет адет-төресин, кесини энчилик тас этип кюяды.

Былыр ана тиллени окутууга чек салындады деген халарла бизни барызыны да кызгандырадыла. Институту алимлери да ол затка кесибизни кез кырамыбызны билдирген эдик. Биз школун кезиуде бирену акылында да келмей эди малкарчаны, сёз ючюн, орусчадан башха торлю окутууга. Алай сазгышуа уа, аныгарлагы керекди, миллет тиллени даражаларын тошорде, аныг кере уа халкыны да.

Ушакны МОКЪАЛАНЫ Зухура бардырганды. Суратны ХОЛАЛАНЫ Марзият алганды.

ЖАРЫШТЫРЫЛГАН

Сардана Авксентьева Якутия-на ара шаарыны башчысына салынганлы беш ай да болмайды, алай кырал машинасы кыйматлыгынын кётюрю, кыоранчланы азайтуу жаны бла оюулары бла атын айтдырганды.

Былыр сентябрде болган айырыула «Единая Россия» кандидатын жорлап, мэр болган Авксентьева.

-Администрацияны гаражында багылы автомобильни сатыуга чыгарганды эмда кылуугуна киришуу бла байлалы кыуанчланы бардырмазга оюу этгенди; -шахарни башчысыны кыоранчларына деп белончеген аханын өлчөмни азайтканды; -Администрацияны ишлерини управленясыны башчысына мэрюида 1 миллион сомдан артыкка банкте кырагыны ючюн кылуугуна кетергенди; -мэрюида ишленгенге бюджетни ахасына Жангы жылы кыуанчларын бардырмазга оюу этгенди, алыны орууларына жандуурлук ишле кыраганды;

-тыш кыралды комендиорвалкага чек салганды, тыш байлалыкыла кыоранчланы азайтканды;

-орамаладан биринде асфальтын кыраны ююссе сага тургаларын кюрюп, подяричк бла келишимини оласат козганды;

-арбаз сыйлауучу кес болуп ишле чыккындары ючюн окуучу башчысын кылуугуна кетергенди;

-Москвадан сыйлы терилден кийимле тигуу бла кюрешкен багылы модельерни 800 миң тейлеп чакырууга деп этилген кыоранчланы тохтаганды эмда ол аханы школлада хауны тазалауучу приборла алыуга белгенди;

-1,5 миллион сомга салыныкы балет спектакльге ахча белюрге унамаганды, ол аханы шахарда искусстволаны шолуна неда библиотеккага кыоранчланы дурус кертгенди;

-агы бойсунган битену ведомстволаны ишлерин тийгину кыраганды. Интернетте аны юсюнден оюмла: «Башха

дуниядан жангылыкка зшиттен оюнарса... Анында кеп туурда этерге эмда регисрация жиберирге керекди... Башкалагы ушамгаган бу не сейир кылуучкыду? -АиФ-ни корреспонденти аны бла таныштыргы сойгенди.

«5 сом – ол асыры кепдо»

-Сардана Владимировна, сизини «кыужу оюуларыгызын» юсеринден зшитип, кепле ауарагы кыалады: неге керекди ол сизге, кылуучкыны кёбюсоча болган тын туйюлмоду?

-Кёбюсоча болома десем, бу ишчи кылга да алмаш эдим. Алай мени бу кылуучкыга салгыла – айыруучуларын – менден нени саклаганларын билеме да. Инсанларбыздыла налог төлегенге, бюджетни

«Ашханага ауузуланганым ючюн да кесим төлейме»

Якутскну мэри Сардана Авксентьевачаланы кёбейтирге кереклисин нек излейди

кыраганла да. Ала менден ачыккылыкны, кыоранчланы оюмлап этуону излегендиле. Адамга алыны эшитерге сойгендене, алай а алстаны жангандан кыайгырмуну эсептегендиле. Ма ала аны сөзсеза атып бек биринчи борчумду мени.

-Жангычылыкларгызга жер-жерди кылуучкыла, байла кылай кырагандыла? -Хурмети адамга кыатылганын кыорамы эдиге, дегер кюрешмейдиле?

-Сиз сейир да этерсиз, алай ала мени жанлы болуп тохтаганды. Администрацияда ишленгенден киши да дау этмегенди алыкка, бюсоременгени да кёргозтмегенди.

-Кыайсы окуучу кыйналы өдюрюрге тоюгенди?

-Шахар автобусада жюрюк ючюн тейленген хаккыны азайтууну юсюнден. Жагда аны 25 сомдан 30 сомга дери кёрюргендиле. Жамуат бла тоюшпегенде, 5 сом – ол бек кепдо, тоз тоюлдо деп, кепле тырман этгендиле. Шахарбызда пассажири ташуу бла асланысында эни ишле кюрешедиле. Ма ала бла сөлөшүргө, даулашырга, жол хаккыны азайтууну амалларын да излерге тоюгенди. Алай бла тарифни 2 сомга тошюрюрге кюлдан келгенди. Биринчи апрельден а шахар тийреге жюрюк транспортуна багысын да тошюрюргө умутдабыз.

«Ахча кыораты – кыаты контрольда»

-Артык кыоранчланы тохтап, казнага кыалай бир ахча агынганды?

-Былырны арт юч айында артык бек кыйналмай 52,7 миллион сом аярга кюбулудан келгенди. Бюджет 18 миллиард болган Якутк шахарга ол алай уллу ахча

да болмаш, алай иш анда туйюлдү. Биз инсанларыбызга кел этидиребиз. Биллим беруге, сатулук саклауга, ЖК-га кёрюркөз бөлүргө сойбиз. Администрацияда деп дуняа бла бир ахча кыоратп, багылы машина алгандын эсе, неда балетте уллу жоомла этгенден эсе, ол хайлары болганына угвай дерик болмашсыз?

Муниципал кереклени сагып алынуу да тап халга келтирге сойбиз. Бу ишге контролну кючлендиргеге буйрук бергенме. Кыраыйык, сёз ючюн, бир-бир маданият ишлеге кыоранча тоз болганларын бла кылагыларын.

-Коррупция бла кюрешде Кырал Дума, Правительство да торлю-торлю оюула чыгардыла. Сиз оюн этгенден, ол амалыкны хорлар ючюн бекте знтта кыалай законла керекдиле?

-Мында иш законладан угвай, адамланы кеслеринден кылаган сунама. Бек уллу тыйгыч намыс-сый болурга керекди. Бетине уялган адам улутка алык туйюлдү.

-Кечгинлик, алай сабийча оюмлаысыз. Кепле кылуучкыла хуржурларын толтуруу ючюн итингенерине адамла ишкесизди.

-Власть халкыга ачык, адамлага жуурук болса, улутханыкыга сылтау болуучу туйюлдү. Кыалай оюула этиледиле, ала халга толтуруудыла – жамуатча ол затта ачык болса, коррупция бла проблемалары бир кесеге кетериди. Бизин шахарбыз бек гитеди. Анда жашаганла бла тоюшуелде мен дайым да айтма: коррупция ишге шагат болуугуз эсегиз, манга билдиргиз, мен булушуркыма, мадар этпей кыорык туйюлме. Билдиредиле, жазалды, сөлөшөдиле. Керди, мен право инсансы саклауучу органын борчларын кеси бюоному алаптык туйюлюме, алай кюлмудан келгенни да аямам.

«Кесин башхаладан бийик кётюрюу – осал кытылыкды»

-Бир-Бир кылуучкылауны: «Кырал жамуатча тошген адамга бекши этерге кишини эркинлик жокду. Алайла кыранда чыккындарын аныгылапмай. Эштанда, алыны юйрөнгө адеп-кытылыкка юйрөтгөн болмаша.

«Кесин башхаладан бийик кётюрюу – осал кытылыкды»

Да хау, оспар сөлөшөнгө, тойганларын кётюрөлмашыла да бардыла. Мен а алай айттык туйюлме. Кесин башхаладан бийик кётюрюгө, кыйын болуучу тошген адамга бекши этерге кишини эркинлик жокду. Алайла кыранда чыккындарын аныгылапмай. Эштанда, алыны юйрөнгө адеп-кытылыкка юйрөтгөн болмаша.

«Ахча кыораты – кыаты контрольда»

-Артык кыоранчланы тохтап, казнага кыалай бир ахча агынганды?

-Былырны арт юч айында артык бек кыйналмай 52,7 миллион сом аярга кюбулудан келгенди. Бюджет 18 миллиард болган Якутк шахарга ол алай уллу ахча

Ахыры 4-чю бетди.

ХУРМЕТЛИЛИК

Кыайда да атын иги бла айтдырады

Геттуланы Чокуйну жашы Дмитрийн жашауу сюрюнде тууган тегилерини кёбюсонукоюндөн баям артык башха туйюлдү. Алыны юйрөпери Тырныауузга кыайтханда, аныг юч жыл бола эди. Ала биринчи заманда жуужуларында турганыдыла.

Дмитрий сегиз класса дери жангы ачылган 3-чю номерли мектепте окутуулаганды. Жюргөи беригер география, физкультурага, математикага эм немис тилге тартханды. Торлю-торлю спорт секцияла да сойюп жюрюгенди.

Футболу уа артыкда бек жаратканды. Тамата классла да школун жыйымдык командасыны сабында ойнаганды. Ызы бла «Элбрус» жаш тейлю кыаумда республикалы эришуилеге да кыатышты.

Уруну жолун Тырныауузу волфрам-молибден комбинатында тергеу-контроль автоматика приборла ишленген чекте электромонтеру сохтасы болуп башлаганды.

Ол заманда юйрөнгөн биллими, сынамлы устала кеп эдиле. Аладан бирперер-участокну мастери Владимир Шемонев, Владимир Орлов, Игорь Рыбков эм башхала. Ол кезиуде алган биллими арта аскерде да жараганды. Алгы Москваны тийрелене жибередиле да ючюнчю классы радистте юйрөнемө.

Ызы бла бизни Якутияда Тикси портада узак авиацияны акерине кёчюрөдиле. Усталыгымы жарата эдим, кылуугум да тын эди. Болжым жет-

генде, бингысы Тырныауузда приборла ишленген чекте кыайтама. Аны бла бирге окурга кыМКМЪу да инженер-техника командасына сабында ойнаганды.

Ол заманда «Молибден» комбината кёчөмө, деп халарлайды Дмитрий Чокуйеви.

-Анда букуну кетерген вентиляция службада электрослесарь болуп урунама. Биреге ишленген механик Анатолий Долгов мени кеп затка юйрөтөди. Сменадан сора, арыгыным да кырамай, футбол ойнарга шахарны ара стадионуна барычуу эдим.

Ол заманда карьерде «Белазист» деген команда кыурадалды да, мени ойнарга ары чакырадыла. Биз эм кючюлөпөни сабында республиканы биринчилигине да кеп кере кыатышханды. Ары Огыры Малкарда проблеманы орунда жолла ишле, тоннельге кыарга да кыатышды. Фирма жабылгандан сора ол Элбрусда

нер-механик усталык алып, Тырныауузда Хаджиланы Башир башчылык этген ремонт-монтаж управленинда урундады, аны «Мукунл» карьерге мастер этип саладыла. Мында ауру жюкле ташыган машиналарны кюйрөнгөн, экскаваторланы чулупларына эмда башха техникага ремонт эткендене, Участокну даражасы жюрюгенди. Геттуулу да мында беш жыл чаклы ишгенди.

Ызы бла шахтага кёчтөслесарь болуп шахтада ишленген управленига киремө. Ол баш чехлерине саналмаса да аны магынасы улуу эди. Мында кышын болумулага тер-терк тышен турганыма. Болсада бар кезиуде да кеси кючюбюз да мадар этерге чехлени ток бла жалчытхалга турганыбыз.

Саулай айтханда аты битену кыыргыла айттыган комбинат жетишпели ишлерине мен да кыйин салганма, – деп белгилейди ол.

1994 жылда Дмитрий Налькында кепче кёчөди. Ол заманда ара шахарда, биргесин университетте окуугу аналдан сора да, тырныауузулудан да иги кесек адам орналган эдиле. Ала жашуу журт, кыуруш организацианы биринде иш табарга да болушадыла.

Алай бла Геттуланы жашлары Огыры Малкарда проблеманы орунда жолла ишле, тоннельге кыарга да кыатышды. Фирма жабылгандан сора ол Элбрусда

жангы канат жолу кыурулушун да бардырганды. Электросетьде контролор, ызы бла «Синдика» кыонак юйде дөжурный электрик болуп да ол жыл чаклы урунганды. Бусагата да, пенсияга чыккынганыбыз, Налькыде ЖК-ни бир участогунада электр болуп кырамашады. Аны стажы уа, саулай алып айтханда, 45 жылдан артыктыды.

Геттуланы Дмитрий бусагында Налькыде жашайды, алай Тырныаууздан шукерыла бла тоюшорго да бек союди. «Таулада кыйын производство бизни бек бирикдиргенди. Шахтада ишленген биреулени аркасына бургарга юйрөнгөменди. Ала не заманда да негерлерине болушурга хазырдыла. Ол себелден арада негерликни бусагата кыаты жюрөтөбиз», – дейди жигитибиз.

Юи бийчиси Аминат бла Кюмитрийни жуужулары танышдыргандыла. КМКМЪу-ну бошгандан сора ол бюгон да радиода малкар тилден барган бөлөмдө кюреспондент болуп ишлейди. Кызылары Айза башынчю класса атасын бла анын кыуандыруу кылууду.

Эм уллу муратым кызыны окутуп, аяккы юсюне салырганды. Ол себелден солурга акылымыда да жокду, – дейди Геттуулу.

Жашлары Самат бла Маргомет да, юйрөле кыурап, тышанда жашайдыла. Аладан да юч туудугу барды Дмитрийн.

Анатолий ТЕМИРОВ.

КОНКУРС

Назмуданы уста окугандыла

Черек району ара китапханасында назмуданы сойленгени араларында «Сизни бла мени огурулу сөзюм жашасын!» деген ат бла республикалы конкурсу район кесиге бардырылганды. Ол малкар адабиятын мурдоор салган закий Мечиланы Кизим тууганын 160-жылгыгына эмда кыабарты назмуу, жырыч Бекмурза Пачевени 165-жылгыгына жораланганды.

Конкурса битену да жайырма алгы адам кыатышханды. Ала окугунан чыгармаларына магынасын тынгылаууга жетдирип ючюн кюлдан келгени амагыандыла. Болсада кичи кыаууну арасында Кышатаудан Маджиде Ильшары, абданаладан Тюменяны Эльмира, орталык жыл сандагыладан аугишерчи Дисана Темirkanова айырмаланыгына

саналгандыры. Республиканы конкурса да ала барлыкыдыла. Назму окуу жаны бла эришуге кыатышханыны барысы да конкурсу кыраганына саугыла, диплома бла да

белгилегендиле, деп билдиргендиле Черек району жер-жерли администрациясыны пресс-службасындан.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

САУЛУКЪ

«Тиш бир белги берген эсе, сени тынчайтыркъ туйюлдоу»

Жер башында тиш ауруудан кыйын зат болмас. Биз заманында алагы кереклисиз кырамай, оздурак, арта уа не зат этерге билмик кылабыз. Нальчик шахары стоматология поликлиниканы врачы Хацков Лилиа бла туйешиб, анга газет окуучулары Жацудан келген соруулары бергенбиз.

-Адамны тишери осал эседе аяда жокъ эседе (бир-бирлеме аядай да болуптур), ол чакъда аны саулуугуна заран туюшеди. - деп белгилаганды ол ушагыбызды. - Къалай ба? Адамны чарында хар зат да бир бири бла байламлы болганын билесиз. Азыкны тынгылы айтамасант, ол аш орунуу бузарга болуптур. Аны бла да къалмай, анда тюрлю-тюрлю ауруула кыозгалыргы да кыоркту барды.

-Ата-аналагы балаланы тиш докторга элтен кыйын жумушу. Сабий врачдан кыоркмасча не этерге керекди? -Аланы хар бирини кылыгы башхыды. Бала бир исиктин боса, бек кыйынды анга айтханын эдтиргеди. Болсада сабийлени сексен процент кыоркту, кылык этип жийайды ансы, ачыгъан угай.

Аны себепли ата-анала да бошун тынгысыз болмасынла. Алышырыркъ тишле зама-

нында кетмеселе да чыгады болмай проблема. Аны буруу, кылыгы ауруула да, бузарга болупкъ-дула тишени туюсюрлени. Сора сабийни тил туюбне халыкчы (узакъ) кыксыа эсе, анга кыарлыргы, буруу бла иги солугъанын бла къалганын да эсте алыргы керекди. Бу заллага баргылы кетге кыласа, кыйынды.

Тиш бир кызыргы болса, кирюлеге, жакъланы сингилерине ауруулкъ жетеди. Аны себепли уа ала аурууту байшайдыла. Заманында этилген ишени кеп боласы сыйлау. Сабийни, башхы да тиш ауруу бла не кызар эрте келтирсент, ол къаздар кесерине, бизге да тынды.

Шендо тамата адамладан окунуа бу проблеманы кетериге боласы. Биогонлюкде жангы оборудованыны хайры ол жаны бла да кеп уллуду. Тиш ауругъаны врач барырга ону болмай да кыласы.

-Кебосюнде тишле ингирде ауруу башлайдыла. Аны себепли врачны табарга тын туйюлдоу. Сора шендо, алгын киталгада жазылуучуца, бир кибик да ачыгъайдыла. Аны

укуланы сейрлерин кыоруула жаны бла закондательствога бузукълукъ этилгени ючюн жыйрма жети адам административ жууапха тартылгандыла. Саулай айтханда, ала 242 минг сом тазир тёлерге керекдиле. Аны бла бирге рейдчи кезююнде мардалага келишмеген ючюн 63 килограм чаклы этин сатыудан кетериге буоргъандыла.

БАЙСЫЛАНЫ Марзип.

Пенсия фонду

Жалгъан сайлла жайылгандыла

Интернетде «Россеини Пенсия фонду» официал болмагъан сайтлары деген затла жайылгандыла. Аланы юслери бла пенсия эм башха социал тёлелуени юслеринден этюрюк билдирюле бериледе, ала тамамалан кыруула жумушла да сагъятадыла, деп билдиреди РФ-ни Пенсия фонду. Жалгъанлары тамыган кыйын туйюлдоу, асламысында ала бир юлгю бла жарашдырылдыла эм фонду керти сайтыны белгисин, видеоматериалларыны, бөлөмлерини, жумушларыны тизмесини, кюмшларындан кыруаладыла.

Алада реклама бек кеп болады, аны себепли керекли информация терк бала болмайды. Ол да бошдан этилмейди: инсан излегини табалмагъан кезюиде сайт анга онлайн-чатда «пенсия юрсти» болушлугъун хайырынырга чакырады. Кеп да сакълатмай юрист проблемасы болган адамны телефон номерин кыларын тилейди.

Бир кесек замандан а аманлыкъчыла инсан «болушлукъ этюнуа право арасына» селеширин, анда анга бериллик тёлелуе келирча этериклерин айтадыла. Алай ол «болушлукъ» хакъсыз болмагъанын, бир-тюрлю тёлелуе да келмезликлерин а инсан арта биледи.

Пенсия фонд, аллай сайла аны бла байламлы болмагъанларын эсгерте, адамлары алагы кирмезге чакырады. Битеу тёлелуени, пособиялары юслеринден ПФ-ну официал сайттында - pfrf.ru неда 8-800-600-4444 телефон номерге (Россеини) ичинде ол хакъсызды селешир билриге болушлукъ.

КЪМР-НИ УФСИН-НИ ПРЕСС-СЛУЖБАСЫ. «КОМСОМЛАНЫ ПРАВДА» газет.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфиа.

«Ашханага аууланганым ючюн да кесим тёлейме»

Якутскну мэри Сардана Авксентьевачаланы кёбейтирге кереклисиз не излейди

Ахыры. Аллы 3-чо бетеди

«Куллулугъузузга кере, сизге жетген огланлы кыайсылар хайырланасыз?»

-Эчи онгарым бардыла деп билмейме. Ашханада аууланганым ючюн да кесим тёлейме. Хакъсыз фатар, дача да берилмейди. Жаланда ишим бла байлаты машина белгендиле - «Тойота Камри». Юююмо бу куллулугъа киргинчи баш ием бла бирге сатып алгъан эдик. Иш хакым а? Якутскда бир-бир школаны директорлары менден кеп аладыла. Алай манга ол да жетеди.

Алай бла халкын алдарга, кесине этюрюк махтау алырга керешиде деп кыоркмаймысыз? Къалай болса да, сизге шахар транспортну жюрюгенине,

ЭСГЕРТИ:

Сардана Авксентьева Якутск университетини тюркюрюк факультетини, Кырал службаны Узюк Востокда академиясын бошоганды. 2007-2012 жылда Якутскну бошчысын орунбасору болуш ишлегини, 2012 жылда уа «Аэропорт Якутск» АО-ну «Аэропортсервисини» директору салынгонды. 2018 жылда сентябрдан бери Якутскну бошчысыды.

жоланы, юйлени халларына эм алай башха жумушларга кере багы бичериклеме.

-Кесиме махтау бир заманда да излемеген. Интернетде жюрюген оюмла бла да бир тюрлю ишим жокъду. Алага мен эс бурмайма, ачууланмайма, алга туюк барам. Сиз тюзосоз: 5 жылдан бу кыруулу болжалы туюсулады, адамла мени ишлерине кыруула бичерле. Алыкыа уа, кергисин айтханда, махтауру затым азды.

Не бла махтаунырга сюерик эдимиз да?

-Сез ючюн, тугъан шахарымда окола тугъан оски юйлени санын азайтуу бла. Бизде 999 агъач юй кыоркуулула сааналмай турдыла. Саулай да ала 1,5 минг боладыла. О бизни уллу жарысуубуду. Ма анга бир мадар этерге керекди. Жылда да мындан иги болса-ла сюерик эдик. Биогонлюкде Якутскда аланы жаланда 50 процентинде барды аслафат. Ола а XXI ёмюрде, налмасалдан бай республиканы ара шахарына артыллага келишмеген затды. Жылы тохтамышлени сана да кёбейтирге сюеме. Элли градус суукълукъда адамла автобусун не халда сакъланганын акылыгы кыруула окъуна келтиргичи. Жылы тохтамышлирибиз жаланда 24 боладыла, аладан экисин да

биз озгъан юз артында салыргы жетишилганбыз. Быйыл а анта 14-сон салырыб деп турабыз. Анга ахча да табарга куюририбиз.

Якутскда газ оборудованыны болжалы эрте туюусулган 549 кеп фатарлы юй барды. Жангылыкыла кыары, ол неда бу шахарда газ атылды деп эшитсем, аркъан титирейди. Андан сора да, агъач юйлеге ор терк туюшеди. Кеп болмай бизде алай бла эки кыталы юй кюйгенди. Алай журтлага ол туюнгени олсагъат билдирип кыруула система салынаймы кыруула туйюлдоу. Кыксыа, юн сайын да бек кеп иш сакъланды, ол а Интернетде мени атым бла байламлы халпарла бла арталдыла байламлы туйюлдоу.

Соцсетледе сизни президентке кандидатга кёртюрюге кереклине деп айтадыла. Анга уа къалай кыарыкыма?

-Да къалай кыарыкыма? (Кюледи). Сандыркылык десем, адесиз керююрюме. Кишини жананы тигерге сюймейме, алай аны акылында да келтирмейме. Ажай да, тишюрлю президент болмаз деп айтмайла. Мен а угъай, башха кыайгыларым да жетиле манга.

Виталий ЦЕЛПЕВ. «Аргументы и факты» газет

АЛАМАТ ЖЕРЛЕРИБИЗ

Кюмюш бет кёлню ууакъ толкунларында ёхтем чайкъала...

Журтубузну эм ариу, сейирлик жерлеринден бири Чирик кёлдо.

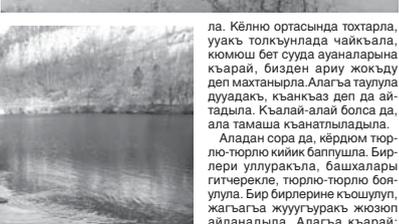
Ол Бабугентен төрт кычырм чаклы ёрге барып, Черек ауузунда жеткен жерде, къалла кычгъагында кеп ёзенде орналыгыды. Белгилисинде, тенгизден 809 метр бийикликте, теренлиги 279 метр болады. Европада ол ёлчмн бла жикчи жердеди. Аны озгъан Хорватияда Кызыл кёлдо.

Кёлге жанымдан суу кыошулмайды, шаудан кибик туюбонден чыгады. Бир жанымдан саркып, малкыр черегине кыошулады. Алмиле билдиргенге кере, андан бир кюнне 70 минг кубометрден артык суу кетеди. Адрт жыллага дери мында кылы болгъан зат жашамагъанды. Алгъаракълада уа анда аны кыула кердим. Ала кёлню ортасында тура эдиле да, бираздан а, бир тизгинде, бири бири алына чыкмай, жоюл келдиле жагыга.

Алайда аны юй барды. Анда ишленген шалала, азык хандырыла кезюиде картоф, хобуста къабукъланы, гыржын бурулушны, суу жагыда, бир жеричке салдыла. Бу аламат къанталыла уа алдан кыбаргыча кельди. Жоюлгелерине карпат турсант, ёхтемле, башларын да артакхар атып, суруу берлига.

Сора жетип аууланганын.

Ыларына да алай кыайтыр-

Кёлню ортасында токтарла, ууакъ толкунлада чайкъала, кюмюш бет сууда ауаналарына кыары. Бизден ариу жокъду деп махтаунырга. Алага тугула луудакъ, къансыз деп да айтадыла. Къалай-алай болса да, ала тамаша къанталыдыла. Аладан сора да, кёрдом тюрлю-тюрлю кийик бапушула. Бирлери улпуракъла, башхалары гитчерекле, тюрлю-тюрлю боулула. Бир билренине кыошулуп, жагыда жууууракъ жоюл аяландыла. Алага кыары: «Ыланы суратчы ишленген болуп», - деп айттыргынгъан келеди. Чирик кёл, журтубузун сейир жерлеринден бири, ариулуугу бла битеу дунияга белгилли. Бери келти аны бир керюл кетген дагыда келтирге ишлеген хакъды. Бу субай къанталыла уа аны айбатгыгына айтат къаюдыла. Жаланда биз аны багъалай, сакълый билриге керекбиз.

ОСМАЛЛАНЫ Хыйса.

Блапару

Афган урушун ветеранларынн жайлына - майдалла

Быйыл 22 февралда «Афганистанын, анданым бола турган башха урушланы эмда аскер къуоулаганын ветеранларынн союзу» Кыбаргы, Малкыр республиканы жамауат организациа секер аскерле Афганистандан чыгарылганын 30 жыл толыгына аталган жийылу бардырылыгы юсюенден билдиреди. Анда ветеранла майдалла берилдиклеме.

Жайлына «КЪМР-ни профессор организациаларын билриге» сюезю мехкамны (Нальчик ш., Ленин ор., 503.) бардырылкъды, кеси да 10:30 сагъатда башланаркъды. Ветеранлар билригерине паспортлары эмда урушха кытышхаларына шагъатлыкъ этген кычкылары болурга керекдиле.

РЕЙД

Сатылгъан этни кесеге санитар мардалага жарашмайды

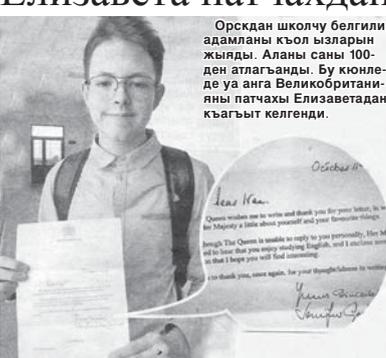
Былтыр Кыбаргы-Малкырда эт продукция чыгаргъан предриятилада саулай да 97 тинтиу бардырылганды. Аны чеклеринде Роспотребнадзору келечирине 62 розница сатыу этген эм 19 предриятиа болгъандыла. Алада этден жарашдырылган продукциядан санитар-химия жаны бла эки жыйырмадан артык эмда микробиология жаны бла жетишден аслам проба-

ала алынгандыла. Тинтүүлеме кере, аланы оюнчон процент санитар мардалага келишмеген тохтадырылганды.

Этни эм андан этилген ашарыкъланы сатхаланы бир къауумуну продукцияны кыайдан келтиргелерини, малны кыачан союлганыны юсюенден халпарлары неда кыолларында тийишлик кыагытлары болмагъаны да билгингенди. Санитар эмда хайырланы-

УЧУНУ

Елизавета патчакдан – салам

Ол ийген къагытыгыз ючюн сизге ыразылыгын билдиреди. Жарысууга, ол кеси жалмагъанды, алай инглиз тилге юйренгеннигизге уа бек къуанганды. Къагытын туюбне фрейлина кып салганды. Къагыт бла бирге уа патчакны жашуа жолуну бла Букингемде турган жануарлары юслеринден китачыкъла да келгендиле.

Белгили адамлага писъмолай ийп, аланы кёл ызларын жийип Вана эрте башлагъанды. Биринчи къагытын ол ючюнчю классда болганында жибергенди, биогонлюкде аны коллекциясында Германиян канцлери Ангела Меркельни, Чехияны, Словакияны, Венгрияны, Францияны президентлерини, айтхылык спортчула Владислава Третьякны, Елена Исинбаеваны эм башхаланы кёл ызлары бардыла. Окуучу алагы Владимир Путинни да къошарга сюеди.

Бир ийыккъ мындан алгъа Президентни администрациясына жазганыма, энди андан жууап сакълайма, - дегенди Иван.

Елена ЦЕРБАКОВА. «КОМСОМЛАНЫ ПРАВДА» газет.

Орскдан школчу белгили адамланы кёл ызларын жийды. Аланы саны 100-ден атылганды. Бу кюнде уа анга Великобританияны патчакы Елизаветадан къагыт келгенди.

ХЫСЫН

Посылкада - телефонла эмда анга жараулу затла

КЪМР-де УФСИН-ни 3-чо номерли къаты нисамлы колониясында куулукъ этген оператив къауумга тутмакъда турган биреулгенге келген посылкада сотовый телефон, анга керекле да табылганылары юсюенден билдирилгенди. Аланы Май райюнда жашагъан тишируу келтиргенди. Шампунь къуылган ше-

аланы табаркъдыла эмда сыйрылкъдыла. Дагыда билдириге тийишли керёбиз: законсуз полинияга абериле этюрюрге кирешегенле административ затты салында. Наркотикли затла ючюн а уголовнын жууапха тартылады.

КЪМР-НИ УФСИН-НИ ПРЕСС-СЛУЖБАСЫ.

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ: КЫБАРГЫ-МАЛКЫР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Publication details including contact information for the publisher, editorial board, and subscription rates. Includes phone numbers, email addresses, and website information for 'Zaman' newspaper.